

Victor Lund Shammas

Opp alle jordens bundne sosialdemokrater!

Göran Greider og Åsa Linderborg,
Populistiska manifestet.
Stockholm: Natur & Kultur 2018.

Innledning

Sverige er på mange måter et traumatisert land, et land traumatisert av det mange svensker selv betrakter som en usedvanlig godhjertet, men stadig mer feilslått handling: I 2015 tok landet imot 160 000 asylsøknader og ga opphold til flere titalls tusen mennesker fra Midtøsten og omkringliggende land. Samme år ankom som kjent 1,3 millioner flyktninger Europa, brorparten fra krigsrammede samfunn som Syria, Afghanistan og Irak, de to sistnevnte en direkte virkning av USA/NATO-ledede invasjon, og førstnevnte – den syriske borgerkrigen – et indirekte produkt av det maktvakuumet og voldsoverskuddet amerikanske styrker har etterlatt seg i området. Det er en av Irak-krigens tragiske ironier at de vestlige landene som uttalte seg sterkest mot krigen – Tyskland og Sverige – likevel endte opp med å bære den største flyktningebyrden som oppstod i kjølvannet av den. (Hvis denne verden var rettferdig, ville denne byrden falt på USA og Storbritannia alene, ikke Sverige og Tyskland – og i hvert fall ikke fattige små land som Libanon og Jordan.) Det traumatiserte Sverige er et land revet mellom sosial nød og superrikkdom, tæret av nyliberalisme, industridød, privatisering, høyrepopulisme, terrorangrep, skytinger og granatangrep, der Sverige-demokratene nå synes å være landets største parti. Disse nye sosialdemokratene er høyreorienterte etnonasjonalister som ikke har stort flere løsninger enn en hardere politikk mot minoriteter av alle slag.

Det er midt i dette kriserammede Sverige – som samtidig er en krise for venstresiden – at Aftonbladet-kulturredaktøren og forfatteren Åsa Linderborg og journalisten og dikteren Göran Greider prøver å besvare dette stadig aktuelle spørsmålet: *Hva må gjøres?* Kuren de foreskriver det traumatiserte, for ikke å si sykelige Sverige, er venstrepopulisme. Bare venstrepopulismen kan kontre høyrepopulismens fremgang og samtidig oppildne det krisebefengte sosialdemokratiske prosjektet. Dagens sosialdemokrati er hverken særlig sosialt (med nyliberalisering, privatisering og offentlig utarming) eller demokratisk (med økt vektlegging av teknokratisk styring og ekspertvelde). Venstrepopulismen er svaret venstresiden har lett etter helt siden murens fall, antyder forfatterne. Men hva er venstrepopulisme?

Populisme «oppstår når folkets sosiale situasjon skaper krav innen en rekke ulike områder, som de etablerte partiene ikke forstår eller ikke klarer å løse» (s. 12).¹ Den mer spesifikke venstrepopulistiske avarten er politikk av den sorten som blir lansert av politikere som Bernie Sanders og Jeremy Corbyn, som vil bruke staten til økonomisk omfordeling og forsterkede universelle velferdsordninger. Begrepet venstrepopulisme fremstår dermed mer som et synonym for god gammeldags sosialdemokratisk politikk – som jo ikke nødvendigvis er å forakte. Men den er ikke spesielt ny.

Boken er skrevet som et manifest. Som sjanger er manifestet en temmelig besværlig form. Den krever en skarpskytterpresisjon kombinert med protestantisk nøkternhet. Marx og Engels' manifest er bare rett over ti tusen ord langt, eller 22 sider i Word, hvis man kutter bort alle for- og etterordene som forlagene vanligvis tillegger. Et manifest må først og fremst *manifestere*, «legge for dagen på en utvetydig måte», som det heter i ordboken. Denne mer enn 300-sider lange boken – en lengde som tærer på manifestsjangerens krav om kortfattetethet – klarer ikke helt å «manifestere» et svar på spørsmålet om hvordan knuse høyrepopulismen og vinne valg for venstresiden i tiden etter Trump, Brexit og Sverige-demokratene, fordi svaret deres virker å være en tradisjonell etterkrigs sosialdemokratisk tenkning kombinert med en viss skepsis til multikulturalismen. Deres idiosynkratiske, for ikke å si overbærende og uforstandige, lesning av multikulturalismen lefler dessuten med en høyre-radikal samfunnsfortelling: Forfatterne avviser multikulturalismen som en slags uendelig toleranse for alle mulige og umulige kulturuttrykk – «Den forfremmer og styrker vi-og-dem-tenkning hos

¹ Sitater på norsk er oversatt av anmelderen. Boken er skrevet på svensk.

oss alle sammen» (s. 261) – som bare virker som en gigantisk stråmann: Ingen sentrale stemmer på venstresiden mener at aksepten for en viss flerkulturalitet også innebærer at man skal godta alt mellom himmel og jord, fra kjønnslemlestelse til tvangsekteskap. Det er ikke her debatten står. Denne trangen til å si strenge ting om innvandring er høyresidens største dogmatiske seier.

Krig og populisme

Men hva har så alle disse USA- eller NATO-ledede krigene å gjøre med saken? Uten Irak, Afghanistan og Libya, ingen strøm av flyktninger til Europas grenser. «Invasjonen av Irak i 2003 og de enorme følgene av denne nyimperialistiske handlingen er en avgjørende forklaring på høyrepopulismens fremgang» (s. 111). Uten Bush, Cheney og Rumsfeld, kunne ikke Sverigedemokratene blitt et av Sveriges største partier. «Hele nasjoner har kollapset», skriver Greider og Linderborg. «Enorme flyktningbølger og terrorangrep har blitt utløst, som har gitt næring til en allerede islamofob stemning.» (s. 112) Én av bokens styrker er altså at forfatterne Göran Greider og Åsa Linderborg setter innenrikspolitiske kriser i sammenheng med utenrikspolitiske katastrofer. Enhver militærimperialisisme vil før eller senere generere hjemlige ulykker som har sitt opphav i utenrikspolitikken, men som får sitt kausale opphav visket bort. Vi er alle ofre for en *sosial blinding*, som Adorno kaller denne sosiologiske mekanismen.²

Ser vi isolert på asylspørsmålet – som et spørsmål om et lands indre anliggender og et uttrykk for hjemlige moralske kvaler – klarer vi heller ikke gi et fornuftig svar på det. Ingen rammes kraftigere av dette enn den brede venstresiden: Konfrontert med spørsmålet om hva som skal gjøres med hundretusener av flyktninger fra Afghanistan og Irak, bør svaret i første omgang være det samme som Melvilles kontorist Bartleby: «Jeg vil helst slippe det.» Men ikke fordi venstresiden mangler nestekjærlighet. Spørsmålet er snarere galt stilt, for å si det litt willochsk. Ved å stille opp spørsmålet om innvandringskvoter som et etisk dilemma, som et moralfilosofisk sporgogsproblem, viskes hele den høyresideskrevne forhistorien bort, som er årsaken til at problemet i det hele tatt har oppstått. At så få på venstresiden under flyktningkrisen i 2015 satte asylsøknadene i sin rette kontekst – USA og NATOs krigsentyr – viser en avmagret evne til å vri seg ut av høyresidedefinerte samfunnsfortellinger. Innrammingen

² Theodor W. Adorno, *Introduction to Sociology*. Cambridge: Polity Press 2000, 48.

av problemet eksisterte allerede på høyresidens premisser. *Jeg vil helst slippe det*: Dette burde vært venstresidens mantra ... I neste omgang kunne man selvsagt likevel tatt imot så mange flyktninger man bare klarte, men – og dette er avgjørende – uten et øyeblikk å tape av syne at de ansvarlige parter i stor grad var vestlige krigsmakter. Obama slapp unna med å love å ta imot ynkelige 10 000 syriske flyktninger, en hån mot den europeiske antikrigsbevegelsen. Det burde vært nok til å frata ham Nobelprisen.

Avgjørende er det også at Linderborg og Greider viser hvordan fremgangene til politikere som Trump, Nigel Farage og Jimmy Åkesson skyldes svakheter og motsetningsforhold innad i den nyliberale kapitalismen. Griske markedskrefter og utmagrede velferdsstater nærer arbeidermishøye, som i sin tur fører høyresiden med velgere på flukt fra sentrumsorienterte sosialdemokrater. Det er selvsagt de europeiske arbeiderpartienes egen skyld at de har valgt å trekke mot sentrum. Men de hadde nok ikke sett for seg hvor oppkvikkende dette ville virke på ytre høyre.

Det hefter selvsagt alltid noe epistemisk uttrykt ved å tenke kontrafaktisk og alternativhistorisk. Vi vet ikke med sikkerhet hvordan nåtiden ville sett ut uten en gitt krig – selv en som kostet rundt en million menneskeliv og flere tusen milliarder dollar. Kanskje ville vi havnet i denne suppen selv uten Irak og Afghanistan. Og Syria-krigen er ikke utelukkende et amerikansk epifenomen. Men sosialfysikkens lover tilsier at en voldsinvestering i én del av verden likevel vil måtte produsere en likeartet virkning i motsatt retning: Kast tusenvis av bomber på et land, og man vil i det minste måtte regne med noen bomber i motsatt retning – for ikke å nevne alle de mennesker som desperat prøver å finne ly fra bomberegnet.

Klasse, ideologi og stat

Klasse er den analytiske bærebjelken i prosjektet. «Klasse handler om makt. Hvem bestemmer over arbeidet og hvem eier dets gevinster?» (s. 95) Den som ikke har en klasseanalyse klar, vil aldri kunne forstå de reelt rådende maktforholdene i samfunnet. «Privilegiesamfunnet» prøver desperat å tilsøre klasserelasjonenes reelle kraft, skriver forfatterne. Det sier mye om vår tid at milliardærpolitikere som Trump og Berlusconi greier å fremstille seg selv som «underdogs», til tross for sine formuer. Selv «mangemilliardæren George W. Bush» likte å omtale seg selv som «*a regular guy*», skriver Greider og Linderborg, og den tid-

ligere amerikanske presidenten «profilerte seg som en helt vanlig fyr som tok arbeidernes parti mot eliten» (s. 96). Dette er den nyliberale kapitalismens tvangsappropriasjon av venstresidens intellektuelle arvegods. Nyliberalere har vist seg å være villige til å ta til seg den klasseanalysen som sentrum-venstre for lengst har fortrent, men for å sikre sin egen posisjon gjennom fortielse og listige knep. Pseudoaristokraten Carl Bildt og thatcheristen Fredrik Reinfeldt kunne fremstille seg selv som folkelige politikere, mens den tidligere sveiseren Stefan Löfven – Sveriges sosialdemokratiske statsminister – sjeldent snakker om sin arbeiderbakgrunn. Det hele er svært underlig. «Formodentlig vil han ikke dra nytte av sin person», spekulerer Greider og Linderborg. «Eller han vil ikke støte potensielle velgere som ser ned på sånne som han.» (s. 97) Alt er snudd på hodet: De rikeste poserer velvillig som folkelige anti-elitister, men de som angivelig representerer en slags sosialistisk tradisjon, nekter å snakke om klasse i det hele tatt. (I Norge er Jonas Gahr Støre, med sine nærmere 100 millioner kroner i formue, den selvskrevne lederen for et klassebevissthetsløst arbeiderparti.)

Dette er ikke bare et kommunikasjonsproblem, men en analytisk og politisk-strategisk tabbe av dimensjoner: «De som mener at kategorier som eliten mot folket er vulgær populisme, kan ikke omgå eiendomsfordelingen; der finnes det en motsetning som begynner å bli eksplosiv uansett hvilke ord vi bruker.» (s. 94) Enten man vil det eller ei, vil klasserelasjonene før eller siden innhente politikken. Det faktum at 83 prosent av all økonomisk vekst tilfaller verdens øverste prosent, gir grobunn til dyp misnøye. Ulikhet genererer antagonistisk politikk. Spørsmålet er bare om disse antagonismene vil nærme den radikalt omfordelende venstresiden – eller den radikalt ekskluderende høyresiden.

Men det politiske er også privat. Sett fra enkeltmenneskets ståsted, er klasse langt på vei lik ens skjebne. Penger og habitus betinger livet. Hele ens væremåte formes i klasseidentitetens støpeskje. Mellom klassene er det rom for alt mulig ressentiment: Arbeiderklassen ser ned på fattige innvandrere og ser med misbilligelse på mer vellykkede innvandrere; den øvre middelklassen, skriver forfatterne, har «dratt fra arbeiderklassen økonomisk og dermed også mentalt»; samtidig har den lavere middelklassen fått en forverret posisjon i samfunnet (et dyrere boligmarked, mer utrygge ansettelsesforhold, dårligere offentlige tjenester), som skaper et behov for å «slå nedover» (s. 93). Klassepsykologi er en disiplin uten egne professorater eller institutter og vinner ingen nobelpriser – vitenskapelig prestisje tilfaller dem som studerer hjernens angivelig iboende strukturer. Men en klassepsykologisk forståelse av hvordan inntekt, formue og

«bakgrunn» betinger ens verdensanskuelse, er vesentlig for å kontre høyrepopulismens fremferd. Greider og Linderborgs polemiske klassepsykologi setter ord på mye av det en ser rundt seg. De fyller dermed et vakuum i det klasseløse politiske kommentarstoffet som fyller avisene og nyhetssendingene.

Den andre bærebjelken i forfatternes prosjekt er høyre/venstre-aksen. Ideologisk tilhørighet er en primæregenskap ved mennesker, og ideologi betyr venstreside vs. høyreside. Denne aksen, hevder forfatterne, må ikke erstattes av en «postpolitisk» dreining, som med Tony Blairs (grufulle) teori om at alle politiske standpunkter enten er «åpne» eller «lukkede», eller en identitetspolitikk som ikke vil vedkjenne seg klasse og ideologi som grunnleggende identitetsmarkører, men heller vil orientere seg mot etnisitet, seksualitet, m.m. Det bærer virkelig galt av sted, hevder Greider og Linderborg, når venstresiden fortrenger sin egen venstresidethet.

Det finnes reelle motsetninger. Sosialdemokratiet har strandet, ikke fordi det var noe galt med sosialdemokratiet slik det en gang var, men fordi sosialdemokratene selv sluttet å oppføre seg som sosialdemokrater. Dette rimer med den norske erfaringen, der partier som SV og Rødt har vunnet en del terreng den siste tiden ved å oppføre seg som 1970-tallets sosialdemokrater. Særlig Rødt har halt og dratt et gjenstridig Arbeiderparti til venstre, slik at Støre nå ymter om både velferdsprofitører og de superrike. «De største vinnerne på sosialdemokratiets kantring er høyrepopulismen», skriver forfatterne (s. 280–281). Så må altså den sosialdemokratiske skuten gjenreises.

Dermed er den tredje bærebjelken i Greider og Linderborgs manifest en slagkraftig nasjonalstat. En sterk stat kan dempe noen av de verste virkningene av tøylessløse markedskrefter. Har vi gitt opp troen på at staten kan drive med skole, helse, økonomisk omfordeling? At staten kan produsere strøm og drifte jernbanelinjer? Det ville i så fall vært synd, mener forfatterne, fordi bare velferdsstaten kan sikre den sosiale likheten som er selve premisset for alle velfungerende samfunn.

Å gå på akkord med fienden

Den største svakheten ved denne boken er at forfatterne går for langt i å gi innrømmelser til høyrepopulistene de prøver å bekjempe. Noen ganger går det galt, som når forfatterne påstår at «den hvite arbeiderklassen titter på middelklassen og ser at den i stor grad [*till stora delar*] består av ‘vellykkede’ innvandrere som bor og tjener bedre enn de gjør» (s. 104). Dette er jo på grensen til absurd og er skrevet

som en validering av det som er en grotesk feillesning av de reelt rådende klasseforholdene. Den svenske middelklassen består selvfølgelig ikke av et flertall av innvandrere. I sin iver etter å kurtisere den «hvite arbeiderklassen» – som i Trumps tilfelle ble påstått å være instrumentell i valgseieren hans – ender de opp med å godkjenne et direkte fremmedfiendtlig narrativ. Forestillingen om at innvandrere tar alle de gode jobbene og boligene, er feil. Det er i det hele tatt ikke lett å være innvandrer: Man er på én og samme tid en unnasluntrende trygdesnylter som lever på velferdsstatens bekostning og en «flinkis» som stjeler alle de gode lege-, ingeniør- og advokatjobbene. Selv om man kan applaudere forfatterens ønske om å snakke om likhet istedenfor multikulturalisme eller «etnifisering» (s. 264), røper det et nokså erfaringsløst blikk som ikke helt greier å forstå de opplevelsene som gjør at etnisk identitet stadig blir *gjort aktuelt* for etniske minoriteter, uavhengig av hva disse minoritetspersonene selv måtte ønske. Identitetspolitikk er kanskje ikke først og fremst noe etniske eller andre minoriteter selv fremhever. Ofte er det nettopp majoriteten som påtvinger en identitetspolitikk, gjennom slike ting som arbeidslivsdiskriminering, hverdagsrasisme, et blikk eller en avvisning.

Det serveres for øvrig en rekke upresise stikk til identitetspolitikken påståtte eksesser. I USA, skriver forfatterne, der «den amerikanske drømmen har vært død i lang tid – uansett hvor mye man jobber, klarer man ikke lenger kjøpe seg en ny bil og la ungene gå på college» – har «arbeiderklassen svært vanskelig for å forstå anklagen om ‘hvite privilegier’» (s. 104). Det er noe forførerisk, men kanskje overforenklet, ved slike anslag mot en angivelig politisk korrekthet. Selvfølgelig rommer kategorien «hvite (amerikanere)» et helt spekter av klassemessige, men også helt andre identitets- og maktmessige, skillelinjer (for USAs del, østkyst/vestkyst vs. Midtvesten/sørstatene, for eksempel, eller protestant vs. katolikk). Og det er godt og riktig å punktere lettvinde utbrudd mot «*white privilege*» med en innvending om at også mange «hvite» har fått det verre under markedsliberalismen. Men i forfatterens jag etter å gjøre attack mot venstresideflokkler – som riktignok sjelden *tilskrives konkrete aktører*, slik at det blir vanskelig å vurdere om dette er reelle posisjoner venstresiden har inntatt på noe systematisk eller konsekvent vis, eller bare er noe som spinner rundt i twittersfæren, eller verre, i de sverigedemokratiske febrilske fantasier om hva venstresiden tenker – røpes en iver etter ikke å bli tatt for å være (politisk) *naiv eller from*. Hvis politisk korrekthet er en sekulær pietisme, er vår nådeløst hedonistiske tidsalder særdeles lite velvillig innstilt overfor enhver pietet. «Men om alt er sosiale konstruksjoner, hvem kan da si om noe er sant eller falskt?» (s. 274) spør de retorisk,

og vitner dermed om en fullstendig mangel på kunnskap om hva sosialkonstruksjonisme er: Bare fordi noe har en historisk betinget fortid, betyr ikke at det ikke er virksomt. Forestillingen om at venstresiden er en slags oase av politisk korrekt naivitet, er samtidig en yndet alt-rightsk angrepsstrategi, ofte uten rot i virkeligheten. *Snowflakes* eksisterer for det meste i Jordan Petersons fantasiverden. Greider og Linderborgs retoriske strategi er å si: Vi er ikke som resten av venstresiden, vi er ikke blendet av fromhetens illusjoner. Men denne friheten fra illusjoner er i seg selv ofte en besnærende illusjon.

Svakheten ved denne tilnærmingen er nemlig den implisitte påstanden om at venstresiden har tapt og høyresiden har vunnet fordi høyresiden ser tingene slik de er, mens venstresiden er et offer for sin egen ønsketenkning. Selvfølgelig er det *noe* i dette: Alle klisjeer bærer en kime til sannhet i seg. Men det er samtidig å tape av syne Marx' grunnleggende poeng om at venstresiden ikke bare *gjengir en empirisk beskrivelse av virkeligheten slik den er*, men istedenfor *aktivt forsøker å omstøpe den i en ny og forhåpentlig bedre form* – det Bourdieu kaller for marxismens «teorieffekt», at man gjennom sine samfunnsteorier samtidig omformer samfunnet gjennom disse teoriernes virkninger. Eller som Dag Solstad så fyndig uttrykker det: «Jeg har alltid trodd for godt om det norske folk.» Solstad sa det nok med glimt i øyet, men røper samtidig et sunt sosialistisk instinkt: Folket skal styre i et demokrati – demokrati betyr ikke noe annet enn folkestyre – men man er ikke nødt til å akseptere dette styrende folket i en hvilken som helst gitt forekommende form. Folket er ikke en sjelden art som må beskyttes omhyggelig mot ytre innflytelser. Folket er mer som en marmorblokk som skjuler en statue i påvente av et arbeidslag av mesterskulptører. Det er ikke *nødvendigvis* noe autoritært over denne metaforen – les Hegels diskusjon av frihetsbegrepet i *Rettsfilosofien*, der han punkterer den gjenstridige liberale myten om at frihet er retten til å gjøre nøyaktig det man selv behager; Hegels påstand er at autentisk frihet snarere består i å disiplinere seg selv til å forfølge et etisk substansielt, kollektivt prosjekt. Sagt enkelt: Folket konstrueres i møte med en politisk bevegelse som forsøker å utdanne, opplyse, prege og propagandisere dette selvsamme folket. Hvis venstresiden ligger én illusjon bak høyresidens evne til å kvitte seg med selvdestruktive selvbedrag, så ligger det i denne manglende evnen til å ta innover seg at en politisk vellykket bevegelse må ønske å *prege et helt folk i sitt eget bilde*. Man må *ville noe* – å bli en politisk smed.

Høyresiden har for lengst forstått dette, men har dessverre brukt denne innsikten til å nære de mørkere strømninger i befolkningen, med stadige appeller

til frykten for den andre: utlendinger, kriminelle, trygdemisbrukere, muslimer, transkjønnede – og listen er lang og vond. Men denne fremmedfrykten ligger ikke nødvendigvis latent i menneskeheten, som et frø i Sahara-ørkenen bare venter på et regnskyll. Den må først produseres av en bevegelse som greier å omdefinere politikken sunne fornuft, og ikke minst, hvem som i det hele tatt skal regnes for å være del av «den andre». (I mellomkrigstiden skrev man bøker om at telemarkinger og jærboer utgjorde «raser» som var distinkte fra østlendinger.³ Den første rasismen begynte i eget land.) Politikken førstepremie er retten til å definere en ny ortodoksi: Den som seier, gjør det ved å bestemme de herskende fortellinger om rett og galt, sant og usant. Høyresidens militante program består ikke bare i en passiv appell til en allerede eksisterende fryktsom, fiendtlig innstilt befolkning, men i en genuin produksjon av folket. Høyresiden vinner fordi de er villige til å *lage seg et folk*. Venstresiden må si seg villig til det samme, men da for å skape et langt *bedre folk*, et folk i stand til å utvise nesstekjærlighet. Bokens store styrke er likevel at den understreker hvor viktig det er å bygge en bevegelse rundt den «sosiale jämlikhetsidéns» slagkraft (s. 61).

Forfatterne innrømmer dessuten at populismebegrepet er problematisk. Det er «fra en analytisk synsvinkel [...] på mange måter så banalt at mye taler for at man burde skrote begrepet» (s. 12). Hvorfor banalt? Forfatterne går ikke inn på det, men antageligvis sikter de til innvendingen om at populisme egentlig er et annet ord for folkelig appell, som jo er selve utgangspunktet for all demokratisk politikk: Alle partier er «populister» i denne forstand, fordi de prøver å vinne en så stor andel av folket over på sin side som overhodet mulig. Til tross for denne nokså slående ærligheten, tviholder likevel Greider og Linderborg på populismebegrepet, uten egentlig å tydeliggjøre hva som gjør det spesielt distinkt. Mot slutten åpner de Bibelen på gløtt i leting etter bilder som kan favne over det nye ved programmet deres: «Å mette mange tusen mennesker med fem brød og to fisk er kjernen i venstrepopulismen: Det er det som er felles [*det gemensamma*] i måltidet som stilner sulten.» (s. 278) Det er poetisk, og tangerer

³ «I de senere år har man begynt å legge større vekt på den kjensgjerning at der er meget stor forskjell i utseende mellom de enkelte mennesker innenfor hver enkelt nasjon. Her i Norge har vel alle merket sig den påfallende forskjell mellem bønderne fra Østerdalen eller Telemarken og bønderne fra Jæren. Østlandsbonden er som oftest høi og lyshåret, jærbuen er mørkladen og mindre av vekst. Slik forskjell i folketype finner man i alle land, både i Europa og i andre verdensdele.» Erling Falk, *Racerne. Menneskenes fordeling over Jorden*. Oslo: Norsk Næringslivs Boktrykkeri 1925, 5.

kristenkommunismen på forlokkende vis, men gitt forfatterens merkbare avsmak for all metafysikk, blir bildet likevel redusert til å signalisere en tradisjonell sosialdemokratisk politikk av den sort Tage Erlander eller Einar Gerhardsen forfektet. Kanskje er det likevel noe radikalt i det å skulle gå tilbake til etterkrigstiden i leting etter løsninger for dette nye årtusenet.

Manifestets solnedgang

Stilistisk sett er denne boken et symptom på en viss svekkelse av selve bokformen i vår tid. Som teoretikeren McKenzie Wark er inne på i et intervju i et nylig nummer av *Agora*,⁴ er mange kritiske teori-bøker i dag mer som essaysamlinger – lappetepper av korte tekster – enn bøker i ordets rette forstand: egne rom for lange, dvelende tankelinjer. Denne boken er en teoretisk og programmatisk lapskaus. Den har ingen overordnet struktur å snakke om. Det blir for mange *hot takes*, for få lengre resonnementer. Greider og Linderborgs 151 teser om Sverigedemokratene er 140 flere enn Marx' teser om Feuerbach. Boken blir vanskelig å lese *som bok*: For å lese en bok fra start til slutt, kreves en form som evner å bære leseren fra den ene siden til den neste, side etter side.

Kan et manifest overleve uten en politisk bevegelse til å slå røtter i? Marx og Engels skrev ut av og for en bevegelse – britiske Communist League var oppdragsgiveren deres – men hvilket parti eller hvilke aktivister er det Greider og Linderborg skriver for og fra? Ingen. Et manifest fra profilerte medieaktører har store sjanser for å falle på stengrunn, fordi det mangler en organisk bevegelse som både opphav og adressat.

Bokens underlig formløse form åpenbarer et annet vesentlig problem i vår tid: tenkningens utmagring, oppmerksomhetens selvoppløsning. Mange er for ruset på likerklikkenes stadige små dopamininnspøytinger til å skrive – eller lese – bøker lenger, til å orke det saktegående arbeidet som må til for å kaste ild på denne jord og bygge den opp igjen fra grunnen av. Kanskje er vi allerede forbi manifestenes tid.

⁴ «Det er ikke mange av dem som befinner seg i kritisk teori-verdenen som vet hvordan man skriver bøker lenger engang, deriblant en del berømte navn. De skriver bøker som om de var artikkelsamlinger. Bokformen er ikke en del av den verdenen lenger.» Victor Lund Shammass og Tomas Bjerke Holen, «Livet etter det 21. århundret: En samtale med McKenzie Wark», i *Agora* nr. 4, 2018–1, 2019, 203.